

Csécs Teréz

A RAJZOLÓ RÓMER

A téti Kisfaludy-ház

Rómer Flóris „1842-ben Toldy kérésére felkereste Téten Kisfaludy Károly szülőházát, de már csak egy gödröt s benne néhány téglát talált a helyén. Viszont a főjegyző elmondása nyomán lerajzolta az egyszerű parasztporta alaprajzát, s megküldte Toldynak.”¹ — foglalta össze röviden Bardoly István annak a rajznak a történetét, amelyhez a kapcsolódó, Rómer által írt leveleket Mázi Béla *Rómer Flóris és az Akadémiai Könyvtár* című írása² mellett közli.

Rómer Flórisról több életrajzírója is megjegyzi, hogy szeretett rajzolni, különösen a művészeti adattárakban, lexikonokban szerepel rajzoló vagy festőművészként.³ Guzmics Izidor is fontosnak tartja megjegyezni bakonybéli apáti naplójában az 1834. július 17-i diplomatikai vizsgák alkalmából, hogy „Különös hajlandóságot és ügyességet mutatott benne Florian (Romer Ferencz, ki már előtt Bakonybél rajzoló.)”⁴ A bencés rendtörténetben megjelent életrajza szerint „örömet és szórakozást a rajzban és festésben talált. Ezek iránt már régtől fogva különös hajlama volt, s amikor csak ideje engedte, gyakorolta magát bennök, mint arról a növendék korában többek közt készített bakonybéli kolostornak rajza, melytől Guzmics I. apát tesz említést, eléggé tanúskodik.”⁵ Szinnyei József szerint „A győri gymnasium alsó osztályaiban 1839 őszén mint a magyar és latin nyelv tanára kezdte működését. (1842–45. az ottani lyceumban tanított). Tantárgya mellett festésre adta magát és festési kirándulásai [sic] mindig a Balaton kies tájai és kedvelt Bakonya felé vitték.”⁶

E két Bakonybélről készült, gyakran emlegetett képe közül az egyik (az apátságot ábrázoló) megjelent a Guzmics Izidor bakonybéli apát által indított *Egyházi Tár* 1838. 12., decemberi füzetében: szignált rajz *A Bakonybéli apátság* című írása mellé kötve, illetve ugyanaz a rajz a *Regélő* 1838. 2., január 7-i számában.⁷ A másik rajzból (a bakonybéli iskola) egy kivágot Hajdók Judit közölt fotómásolat alapján 2016-ban.⁸ A *Tudománytárban* Zudar László sírkövérről készült rajzát is mellékelték 1841-ben a tanulmányához.⁹ Néhány rajzával a *Győri Történelmi és Régészeti Füzeteket* illusztrálta 1861–1868 között,¹⁰ de számtalan, eddig meg nem jelent rajzát (várak, tájképek, harangok, feliratok) ismerjük a Forster Központ Tudományos Irattárában őrzött Rómer-hagyatékban, Rómer úti jegyzőkönyveiben és még sorolhatnánk. Tudomásom szerint eddig nem történt meg Rómer minden rajzának a számba vétele és beazonosítása,¹¹ most azonban csak egy címlapdísszé vált rajzának a történetét szeretném bemutatni.

Rómer 1842 nyarán megírja Toldy (Schedel) Ferencnek, az Akadémia titkárának, járt Téten, megkereste Kisfaludy Károly (1788–1830) költő szülőházát, de azt 9 évvel korábban lebontották. Azonban ha Toldy kéri, Kisfaludy Mihály főjegyző¹² mostani lakását „az épületek 9 esztendő előtt való állását” mutató alaprajzzal együtt elküldi. Toldy postafordultával kéri a rajzot.

Kedves Tisztelendő Úr,

Jun. 30. költ becses soraiból látom, hogy Tiszt. Uraságod nem átalotta azon fáradságot Tétre kirándulni, s ott a Kisfaludy-házat lerajzolni. Czuczor barátom mondása szerint — s ő is K. Mihály urra hivatkozik — Károly ugyan azon házban született, melyet jelenleg K. Mih. bír, s nem ment más változáson keresztül, mint hogy hátulsó része bedőlt. Az elütti tudósításokból látom, hogy a dolog nincs tisztában, s azt még szorosabban kell nyomoznom; arra mindazonáltal bátor vagyok Tiszt. Urat kérni, hogy az elkészült rajzot első postával nekem megküldeni ne terhelhetnék.

Addig is, míg hálámat tanusíthatnám, magamat a Tiszt. Úr szivességébe ajánlom s vagyok

A Tiszt. Prof. Úr alázatos szolgája

Pest, Julius 3. 1842. Schedel F.

[Címzés:]

Nagy Tiszteletű

Rómer Flórián úr Bene rendbéli

Professor úrnak

Győrött a conventben

[Pesth piros postabélyegző; N 5/7 dátumjelzés, Rómer kézírásával, jelezve az érkezést?; Schedel fekete viaszpecsétjével; OSZK Kézirattár, Levelestár Toldy Ferenc Rómer Flórisához, 1842.]

Erre válaszul Rómer a második levelében, szövegekben elküldi az alaprajzot, illetve mellékel egy „hív rajzot”, melyet a főjegyző elmondása alapján rajzolt meg. Ez a Rómer által szignált rajz fennmaradt az Akadémia Kézirattárában, ugyan nem a szóban forgó levél mellett, de jól beazonosíthatóan erről a rajzról van szó.¹³ (1. kép)

Az alaprajzon bejelöli, hogy az (A) épület (alap)rajza Kisfaludy Mihály főjegyző mostani háza — ez szerepel a mellékelt rajzon. A (B) alaprajz a 9 évvel korábban lerombolt épületet, Kisfaludy Károly szülőházát mutatja, a (C) épület pedig Mihály fia, a győri szolgabíró Kisfaludy Elek (1811–1892) tulajdona.¹⁴ (2. kép)

Rómer nem erősködik második levelében, hogy ő más információt kapott Kisfaludy Mihálytól, mint Czuczor Gergely, csak megjegyzi, hogy Mihály háza is rossz állapotban van: be van dőlve a vége, de a hársfa eltakarja.

Az alaprajzot és a rajzot összevetve látható: az utca felől, de nem teljesen szemből, hanem Kisfaludy Elek házának sarkától lerajzolt ház Kisfaludy Mihály főjegyzőé, a kép bal sarkába „belógó” épület Eleké.

Az összedőlt, vagy eldöntött ház az alaprajz szerint azért nagyobbnak tűnik, mint egy egyszerű parasztház, hiszen a népes családnak három szoba, konyha, kamra és majdnem ugyanakkora területű istállók álltak rendelkezésre.

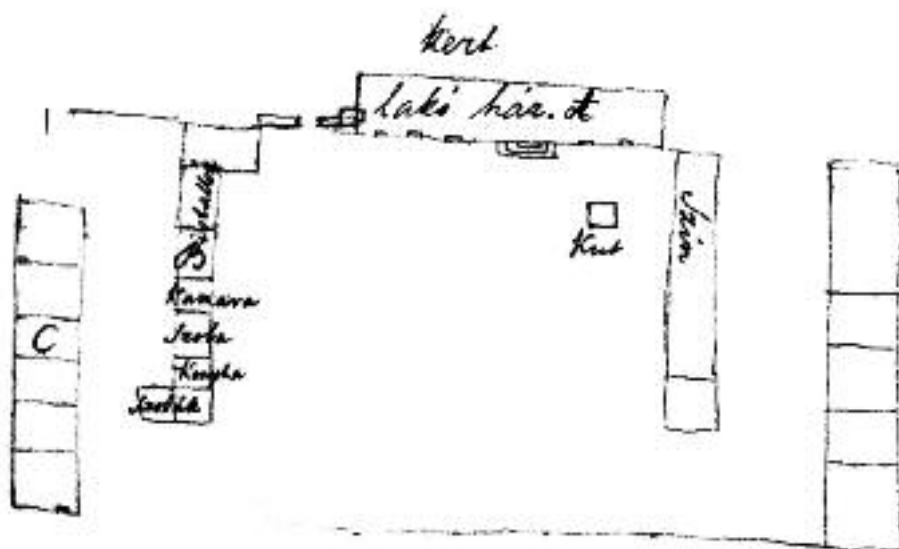
Nem tudom, ezek után Toldy, kiderítendő az igazságot, nyomozott-e „még szorosabban”, de az a valószínű, hogy Czuczor állítását fogadta el, ugyanis 1843-ban az általa szerkesztett *Kisfaludy Károly minden munkái* 2., teljesebb kiadás címlap-metszete Rómer rajza alapján készült. Ez alapján úgy gondolom, a rajzon lévő házat fogadta el Toldy (Schedel) Kisfaludy Károly lebontott szülőházának. (3. kép)

Az eredeti rajzot Mázi Béla az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának „Történelem” szakjában találta meg, bal alsó sarkában szerepel Rómer szignója: r. Romer. A metsző, az osztrák J. Hackenberg (?–1853?) Blasius Höfel tanítványa és munkatársa volt, aki Höfel életrajzírója szerint mint fametsző több kiadványban is közreműködött,¹⁵ a metszeten nem jelölte meg Rómert, a rajz készítőjét.

1. kép

Rómer Flóris eredeti rajza a MTA KIK Kézirattárában, bal alsó sarokban az aláírásával

2. kép

A téti Kisfaludy-ház alaprajza
(Rómer 1842. július 6-án Toldy Ferencnek írt levelének részlete)

3. kép

A Kisfaludy-kötet címlapja, a képet Rómer rajza alapján J. Hackenberg metszette

JEGYZETEK

- ¹ Bardoly 2012, 33.
- ² Arrabona 52. 2014 (2017) 113–128.
- ³ Például Szabó Júlia könyve festőként jelzi Rómert. (Szabó 1987, 139.); Wittek Zsolt szerint „Fiatal korában foglalkozott festéssel. Képei értő művelőként jellemzik alkotójukat.” (Wittek 2005, 41.)
- ⁴ Guzmics 1903, 336.
- ⁵ Börzsönyi 1916, 674.
- ⁶ Szinnyei 1906.
- ⁷ Briedl Fidél: Ország- 's népismertetés. Bakonybél. [!] *Regélő* 3. évf. 2. sz. 1838. január 7. 9–11. (Az írás folytatása a 3., 5. és 6. számban jelent meg.)
- ⁸ Hajdók Judit: A bakonybéli apátsági templom Wilde-orgonája. *Collectanea Sancti Martini*, IV. 2016. 14. oldal.
Itt szeretnék köszönetet mondani a segítségért Samodai Évának és Nagy Balázsnak, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár munkatársainak!
- ⁹ Rómer Flóris: Zudar László sírköve. *Tudománytár*, Szerk. Luczenbacher János, Almási Balogh Pál. U. f. V. 9. kötet, Budán, 1841. 63–66. (A tartalomjegyzék szerint Egy könyomattal.)
- ¹⁰ A Rómer Flóris által készített rajzok a Győri Történelmi és Régészeti Füzetekben:
Német-jáhrndofi szentségmutató. Nyom. Reiffenstein & Rösch Bécsben GyTRF 1861. 97. oldal előtt [rajz teteje kötés miatt levágva!] Rómer megjegyzése az ismertetésben: „Itt elvégeztem volna diszművünk, tán igen is részletes leírását; azonban e remek valóságos szépségéről csak egy jól készült rajz adhatna némi fogalmat. Meglehet, hogy vállalatunk iránti részvét gyarapodásával, avval is szolgálhatunk.” Uo. 103. p.;
Bőnyi ref. egyház románszakú kelyhe. Győri. Tört. és régész Füz. I. Köz. Nyom. Reiffenstein & Rösch Bécsben GyTRF 1861. [334–335. o. közé kötve.]
Kinisi Pál sírköve. I. [tábla] Rajz Rómer Flóris. Győri Tört. és régész. Füz. II. kötet. Ny. Rohn és Grund, Pesten, 1862.; Kinisi Pál 1494ki pecsétje. II. [tábla] Rajz Rómer Flóris.
Kinisi kardján lévő jel. Győri Tört. és régész. Füz. II. kötet. Ny. Rohn és Grund, Pesten, 1862. [56–57. oldalak közé kötve];
Rómer Flóris: Kamicházi Horvát Márk, Horvát és dalmátországi bán stb. másképp vzdolyai Myslenovith Márk sírköve Nagy-Vászonyban [3. kötet. 213–222.] c. írásához tartozik a 192–193. oldalak közé kötött szignó nélküli rajz a sírkőről. A szövegben írja Rómer, hogy „melyeket néhány év előtt lehető pontossággal lerajzoltam”, ill. „mint ezen becses emléket rajzoltam...” ` 215. és 216. p.)a Ny. Rohn és Grund, Pesten, 863.;
Árpási, és mórniczidai Sz. Jakabról címzett prépostság. III. köt. 1. füzet, 1863.
Szövegekőzi rajz Rómer Flóris: *Filcsont-tükör-tok a XVI-ik századból* című írásában (GYTRF. 3. köt. 135–140.), 138. p. — Rómer rajza lehet, szignó nélkül?
- ¹¹ Különösen arra való tekintettel, hogy Károly testvére is jó rajzoló volt.
- ¹² Kisfaludy Mihály (1779–1849) Kisfaludy Károly bátyja.
- ¹³ MTA KIK Kt. Tört. 2.r. 13a.
- ¹⁴ Nagy Iván 1859, 262–265.; *Győr vármegye* 1909, 64, 185–188, 436.; Kisfaludy 2004, 125–160.
- ¹⁵ Hackenberg ekkortájt több könyvbe is dolgozott. Lehet, hogy Höfel közvetítette vissza a metszőtől a rajzot, és Schedelnél elakadt, nem jutott el Rómerhez. Höfel életrajzírója, Wunsch Hackenberg nevét és néhány metszetét többször említi, munkáját egyenetlennek tartja. Lásd Wunsch 1910. Hackenberg rövid életrajza a 92. oldalon. <https://archive.org/stream/blasiushfelges00wnuoft#page/92/mode/2up/search/Hackenberg>

IRODALOM

- BARDOLY István
2012 „Kellő személyzettel és némi hatalommal” Adalékok a magyar műemlékvédelem történetéhez III. In: *140 éves az intézményes magyar műemlékvédelem, Műemlékvédelem*, 1–2. szám, 30–66.
- BOROVSKY Samu (szerk.)
1909 *Magyarország vármegyéi és városai, Győr vármegye*. Országos Monografia Társaság, Budapest.
- BÖRZSÖNYI Arnold
1916 Rómer Flóris Ferencz. In: *A Pannonhalmi Főapátság története. Hatodik korszak. A rend új kora, új munkaköre. 1802-től napjainkig*. Szerk. Sörös Pongrácz. Stephaneum Ny. R. T., Budapest, 672–709.
- FEHÉR Katalin
2003 Az Egyházi Tár történetéhez. *Magyar Könyvszemle* 3. szám, 356–366.
- GREGUSS Ágost
1871 *Toldy Ferenc félszázados irodalmi munkássága*. Könyvészetileg rendezte Greguss Ágost. Athenaeum, Pest.
- GUZMICS Izidor
1903 Guzmics Izidor bakonybéli apáti naplója. Közli Sörös Pongrácz. *Irodalomtörténeti Közlemények* 3. szám, 323–347.; 4. szám, 474–495.
- KISFALUDY László
2004 Karddal és tolla a haza szolgálatában. In: *Uő: A kisleludai Kisfaludy család története*. (Régi magyar családok, 2.) Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága, Debrecen, 125–160.
- MÁZI Béla
2001 A Toldy Ferenc-hagyaték. In: Fekete Gézáné (szerk.): *Örökségünk, élő múltunk. Gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. (A MTA Könyvtára közleményei, 37.) Budapest.
- NAGY Iván
1859 *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. H–K. Ráth Mór, Pest.
- SZABÓ Júlia
1987 *A XIX. század festészete Magyarországon*. Békéscsaba.
- SZINNYEI József
1906 *Magyar írók élete és munkái XI. (Popeszkú–Rybay)*. Hornyánszky, Budapest.
- WITTEK Zsolt
2005 *Jegyzett magyar festőművészek almanachja 1800–1914*. Adattár. Orlikon Kiadó, Budapest.
- WÜNSCH, Josef
1910 *Blasius Höfel. Geschichte seines Lebens und seiner Kunst und Verzeichnis seiner Werke*. Gesellschaft für Vervielfältigende Kunst, Wien.

FORRÁS

Rómer Flóris levelei Toldy Ferencnek, 1836., 1837., 1842. MTA Könyvtár Kézirattár, Toldy Ferenc magyar irodalmi levelezése, 4r 124. kötet

OSZK Kézirattár, Levelestár, Toldy Ferenc Rómer Flórishoz, 1842.

THE DRAWING RÓMER

According to Rómer's biographers, he found pleasure and enjoyment in drawing. A couple of his drawings that he made while being a student were published, e.g. his two pictures of Bakonybél (Egyházi Tár, Regélő). He mobilized his drawing and engraving skills at illustrating even his academic works (Tudománytár, Győri Történelmi és Régészeti Füzetek). Most of his drawings are held at the legal successor of the National Committee of National Heritage (most recently: Forster Center), but his travel records also contain sketches, elaborate landscape drawings, archaeological maps, ground-plans and drawings of buildings. This publication, based on an exchange of letters between Rómer and Ferenc Schedel, identifies Flóris Rómer as the drawer of the title page drawing presumably representing the birth house of Sándor Kisfaludy in the second edition of Kisfaludy's Collected Poems. Flóris Rómer's letters and the drawing are held in the Manuscript Division of the Library of the Hungarian Academy of Sciences, while Ferenc Schedel (Toldy)'s letter is held in the Letter Section of the Manuscript Division of the National Széchenyi Library.

Teréz Csécs